

ÖZBEKSTAN RESPUBLIKASI
JOQARI HÂM ORTA ARNAWLÎ BILIMLENDIRIW MINISTRILIGI

ÂJINIYAZ ATINDAĖI NÓKIS MÂMLEKETLIK
PEDAGOGIKALÍQ INSTITUTI

«Tálimdi jetilistiriwde innovaciyalıq usılda
oqıtıw hám tárbiyalaw» atamasındaĖı
Respublikalıq ilimiy-ámeliy konferenciya

MATERIALLARÍ

25-26-NOYABR 2022-JÍL

«Ta'limni takomillashtirishda
innovatsion uslubda o'qitish va tarbiyalash»
mavzusidagi Respublika ilmiy- amaliy anjuman

MATERIALLARI

25-26 NOYABR 2022 YIL

NÓKIS - 2022

**ÓZBEKSTAN RESPUBLIKASI JOQARI HÁM ORTA ARNAWLÍ
BILIMLENDIRIW MINISTRLOGI**

**ÁJINIYAZ ATÍNDAGÍ NÓKIS MÁMLEKETLIK
PEDAGOGIKALÍQ INSTITUTI**

**«Tálimdi jetilistiriwde innovaciyalıq usılda oqıtıw hám tárbiyalaw»
atamasındağı**

Respublikalıq ilimiy-ámeliy konferenciya

MATERIALLARI

25-26-NOYABR 2022-JIL

**«Ta'limni takomillashtirishda
innovatsion uslubda o'qitish va tarbiyalash» mavzusidagi**

Respublika ilmiy- amaliy anjuman

MATERIALLARI

25-26 NOYABR 2022 YIL

NÓKIS- 2022

GEOGRAFIYA O'QITISH METODIKASIGA OID BAJARILGAN ILMIY-TADQIQOT ISHLARINING TAHLILI

N.Sh.Shadiyeva –assistent o'qituvchi

Buxoro davlat universiteti, Buxoro sh.

Bugungi globalashuv davrda yoshlarni xususan bo'lajak pedagogik kadrlarni innovatsion faoliyatga tayyorlash dolzarb vazifalardan biri sifatida qaralmoqda. Respublikamizda ta'lim xizmatlari bozorini rivojlantirishda avalambor raqobat muhitini shakllantirishni taqazo etadi. Rivojlangan davlatlarning tarixiy hayotiga e'tibor qaratadigan bo'lsak, ularning rivojlanish strategiyasi ta'lim jarayoniga borib taqaladi.

Hukumatimiz tomonidan rivojlangan davlatlarning o'qitish metodikasini respublikamiz ta'lim jarayoniga tadbqiq qilish borasida keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Xususan respublikamiz uzluksiz ta'lim tizimida "Science" – tabiiy fanlarni integratsiyalashgan holda o'qitishni joriy qilish masalasi ilgari surilmoqda. Mamlakatimizda har bir sohaning taraqqiy etishiga qaratilgan shart-sharoitlarning yaratilishi, innovatsion loyihalarning joriy etilishi yoshlarimiz uchun qator imkoniyatlar eshigini ochmoqda. Bu esa bo'lajak kadrlarni hozirgi zamon fan-texnologiyalari asosida o'qitish va ijtimoiy foydali mahorat hamda ko'nikma-malakalarni takomillashtirish muhim ahamiyatga ega.

Yuqoridagi fikrlar asosida tahlil qiladigan bo'lsak tabiiy fanlarni o'qitish metodikasini takomillashtirish bo'yicha ilmiy-tadqiqot ishlarini kengaytirish lozimligini ko'rsatadi. Tabiiy fanlardan "Geografiya" ta'limi mazmuni alohida ahamiyatga ega. Bunga sabab bugungi kunda butun yer sharida tasavvur qilingan va kutulmagan tabiat qonunlari asosida amalga oshayotgan insoniyat va tabiat o'rtasidagi tabiiy muvozanatning buzilishi asosida tabiiy ofatlar masalan (yer qatlaminin qizishini kundan-kunga oshib borishi, cho'llanish darajasini oshishi, Antarktida muzliklarining erishi, yer yuzidagi suv sathining ko'tarilishi, suv toshqini, zilzila; qattiq shamol, bo'ron va havo girdobi, sel; tog' ko'chkisi va yer ko'chishi; qor ko'chkisi; tabiiy sabablardan kelib chiqadigan yong'inlar, chaqmoq) insoniyatni larzaga solmoqda. Ushbu muvozanat buzilishini oldini olishning asosiy omili sifatida ta'kidlash mumkinki tabiat qonunlarini o'rganishni strategik davom ettirish, ilm-fanni rivojlantirish jarayonini ta'lim tizimining barcha bo'g'inlarida yo'lga qo'yish va uni takomillashtirish butun dunyo hamjamiyatining dolzarb muammosiga aylanmog'i kerak.

Sodir bo'lgan o'zgarishlarni hisobga olgan holda yuqoridagi fikrlar asosida tahlil qiladigan bo'lsak, tabiiy fanlarni o'qitish metodikasini takomillashtirish, bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy innovatsion ta'lim muhitini takomillashtirish muammolarini tadqiq etish zaruriyati yuzaga kelmoqda. Buning uchun Geografiyaning mazmuni va tuzilishida tarkibiy o'zgarishlar amalga oshirilishi ayrim fanlar yangidan yaratilib, o'quv dasturga joriy qilinayotganini ko'rishimiz mumkin. Yuqoridagi tahlillar natijasi asosida kelingan xulosalarning matematik-statistik tahlili shuni ko'rsatdiki, geografiya o'qitish metodikasiga oid ilmiy-tadqiqot ishlari xorijiy davlatlar va respublikamizda juda ham kam amalga oshirilayotgani kuzatildi va quyidagicha tahliliy misollar keltirildi:

13.00.02–Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (Geografiya) ixtisosligi bo'yicha xorij hamda respublikamizda bajarilgan ilmiy-tadqiqot ishlarining mazmuni, mohiyati yuzasidan quyidagicha tahliliy misollar keltirish mumkin:

N.G.Lyuxinaning "6-8-sinf sinf o'quvchilarining geografiya darslarida ta'lim modellaridan foydalanish metodikasi" mavzusidagi pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi mazmuni shundan iboratki, geografiya fanini o'rganishda o'quv modellaridan foydalanish muammosi, o'rganishda geografiya o'qitishda modellardan foydalanishning zamonaviy jihatlari (ilmiy, predmet va faoliyat), ko'rgazmali qurol sifatida modellarga nisbatan

an'anaviy yondashuvni qayta ko'rib chiqish zarurligi, o'quv modellari turlarining tasnifi mezonlar bo'yicha taqdim etdi va dizayn usuli, yangilik darajasi va o'qituvchi va foydalanishning o'quvchilar vazifalari va bosqichlarini aniqladi: [N. Lyuxina: 3-40].

S.A. Mikitenko'ning "Geografiya darslarida interaktiv va visual usullarni qo'llash" (tabiiy geografiya misolida) mavzusidagi pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasida geografiya fanini o'qitish jarayonida interfaol audiovizual o'quv qurollaridan foydalanishning hozirgi mavjud yondashuvlari va ularning imkoniyatlari tahlili va bahosi amalga oshirdi, o'qitish jarayonini interfaol audiovizual vositalardan foydalanish asosida qurish uslubiy modelini ishlab chiqdi va interaktiv audiovizual axborot tashuvchilarning o'qitish xususiyatlaridan kelib chiqqan holda zamonaviy interaktiv audiovizual o'quv qurollarining tasnifi taklif etdi: [A. Mikitenko: 5-12].

B.M. Abdurahmonovning "Maktab o'quvchilarining geografik madaniyatini shakllantirishda ta'lim vositalaridan foydalanish metodikasi (tabiiy geografiya misolida) mavzusidagi pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasida umumiy o'rta ta'lim maktabi o'quvchilarining geografik madaniyatini shakllantirish jarayonini tasviriy-didaktik jihatlar, shakllanganlik darajalarini refleksiv tahlil qilish ta'lim vositalari tasniflanishida ta'lim, muhit va ular orasidagi uzluksizlik va uzviylikni hisobga olish asosida takomillashtirgan va tahliliy faoliyat natijalari xaritagrafik savodxonlikning kafolatlangan samaradorligi ko'rsatkichlari orqali aniqlashtirgan: [B. Abdurahmonov, 3-15].

F.A. Xamroyeva o'zining ishlarida mediatexnologik ta'limning tabiiy geografik fanlarga doir bilim, malaka va ko'nikmalarni rivojlantirishdagi o'rni mediatexnologiyalarning tashkiliy (ijtimoiy, individual, metodik, informatsion, kreativ, innovatsion, kommunikativ, pedagogik, psixologik) komponentlari mazmunini ochib berish orqali asoslagan va geografik fanlarni o'qitish jarayonlarini takomillashtirishga ta'sir etuvchi omillar (metodik, didaktik, psixologik) mediatexnologiyalarning xususiyatiga ko'ra tasniflash (audiovizual, multimedia, gipermatnli, xolografik) asosida aniqlashtirgan: [F. Xamroyeva: 5-10].

Quyidagi bajarilgan tadqiqot ishlarining matematik-statistik tahlillari keltirilgan (1-jadvalga qarang).

1-jadval

Respublika bo'yicha himoya qilingan (PhD) va (DSc) dissertatsiya ishlari haqida ma'lumot

Ko'rsatkichlar	Jami	Jumladan		Shundan 2021 yilda	
		Fan doktori (DSc)	Falsafa doktori (Phd)	Fan doktori (DSc)	Falsafa doktori (Phd)
Ilmiy darajada tasdiqlanganlar soni	7535	1863	5672	351	1976

Xulosa o'rinda ta'kidlash joizki o'quv jarayonida dasturiy ta'lim vositalaridan foydalanishning keng pedagogik imkoniyatlari qayd etilib, uning xususiyatlari, ta'lim va tarbiyaviy faoliyat vositasi sifatida ko'rib chiqish asosida o'qitish metodikasini takomillashtirish daolzarb vazifalardan biri hisoblaniladi.

Ushbu maqsadga erishish uchun fan talabalarni nazariy bilimlar, amaliy ko'nikmalar: pedagogik dasturiy vositalar va ularning turlari, pedagogik-dasturiy vositalarning o'zaro hamkorligini tashkil etish metodlari, pedagogik-dasturiy vositalar yaratish tamoyillari, dasturiy ta'lim vositalarni yaratish texnologiyasi, dasturiy ta'lim vositalarda o'quv faoliyatni boshqarish, dasturlash tillarida dasturiy ta'lim vositalar yaratish texnologiyasi, elektron o'quv materiallarini yaratish texnologiyalari, prinsiplari, ovoz berish texnologiyasi, namoyish etuvchi, nazorat

qiluvchi, o'rgatuvchi dasturlar, dasturiy ta'lim vositalarning didaktik imkoniyatlari, avtomatlashtirilgan o'rgatuvchi tizimlar, o'quvchilarning psixofiziologik xususiyatlarini va kompyuterning texnik imkoniyatlarini hisobga olish, dasturiy ta'lim vositalarda o'quv faoliyatni boshqarish, pedagogik dasturiy ta'lim vositalarni yaratishning texnik vositalari, elektron darslik, elektron o'quv qo'llanmasi, elektron ma'lumotnoma, elektron xrestomatiya, elektron katalog, elektron o'quv materiallarini yaratish dasturlarida ishlash, dasturiy ta'lim vositalar bilan ishlash, dasturiy ta'lim vositalar yaratish, avtomatlashgan o'rgatuvchi tizimlarda ishlash, elektron o'quv materiallarini yaratish dasturlarida ishlash asosida elektron o'quv materiallarini yaratish maqsadga muvofiq.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Abdurahmonov B.M. Maktab o'quvchilarining geografik madaniyatini shakllantirishda ta'lim vositalaridan foydalanish metodikasi (tabiiy geografiya misolida). Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiya avtoreferati. –N.: 2021 y. – 54 b.
2. Mikitenko S.A. Geografiya darslarida interaktiv va visual usullarni qo'llash Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiya avtoreferati. –Nijniy Novgorod: 2006y. – 58 b.
3. Lyuxina N.G. 6-8-sinf sinf o'quvchilarining geografiya darslarida ta'lim modellaridan foydalanish metodikasi. Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiya avtoreferati. –San.P: 2005y. – 58 b.
4. Haydarova S.A. Maktab o'quvchilarining geografiya fanidan amaliy kompetensiyasini shakllantirish metodikasi (8-9-sinf o'quvchilari misolida). . Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiya avtoreferati.–Ch.: 2022 y. – 48 b.
5. A.R.Jo'rayev, "Bo'lajak texnologiya fani o'qituvchilarini kasbiy tayyorlashda dasturlashtirilgan ta'lim vositalaridan foydalanishning didaktik imkoniyatlari". Zamonaviy fan, ta'lim va tarbiyaning dolzarb muammolari. Elektron jurnal. – Urganch. 2019-1.

ГРАФИК ОРГАНАЙЗЕРЛАРНИНГ ДИДАКТИК ИМКОНИЯТЛАРИ

Тоғжибоева Махлиё Абсамжон қизи – Муқимий номидаги Қўқон ДПИ, “География ва иқтисодий билим асослари” кафедраси ўқитувчиси.

Глобаллашув шароитида эса ахборотларнинг ҳаддан ташқари кўпчилиги имкон қадар матнли маълумотлар ҳажмини камайтириб, кўпроқ визуаллашган ахборотлар билан бойитиш талаб қилинмоқда. Бу эса ахборотларни визуал шаклда ифодалашга ёрдам берадиган таълим методлари, воситалари ёки технологияларидан фойдаланишни тақозо қилади.

Таълим жараёнида ўқув ахборотларини визуал шаклда ифодалашда инновацион характерга эга методлар, чунончи, уларнинг алоҳида гуруҳи бўлган график органиайзерлар кенг имкониятга эга.

Н.Луциани “график органиайзер” тушунчасини шундай шарҳлайди: ахборотларни визуал шаклда тўплаш, уларни ўзаро бир-бири билан боғлаш ёки тақдим қилиш имконини берадиган инновацион характердаги метод ёки тузилма бўлиб, улар турли шаклларда қўлланилади [5]. Таянч тушунчанинг назарий жиҳатдан тавсифлашда яна қуйидаги ёндашувлар ҳам мавжуд: график (визуал) кўринишга эга интерфаол методлар [2, – 56-б.]; билим, концепция, ғоя ҳамда уларнинг ўртасидаги ўзаро алоқалар, муносабатларни инсон онгида билвосита шартли белгилар асосида акс эттирадиган ёзма коммуникация курали [9, – С. 10]; “йирик ҳажмдаги ахборотларни мантикий бирлик асосда тартиблаштиришнинг тасвирий усули” [3].